

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες

Κοινωνικός αποκλεισμός και δια βίου μάθηση

Διδάσκουσα: Ελισάβετ Λαζαράκου
Επίκουρη Καθηγήτρια
Π.Τ.Δ.Ε. Ε.Κ.Π.Α.

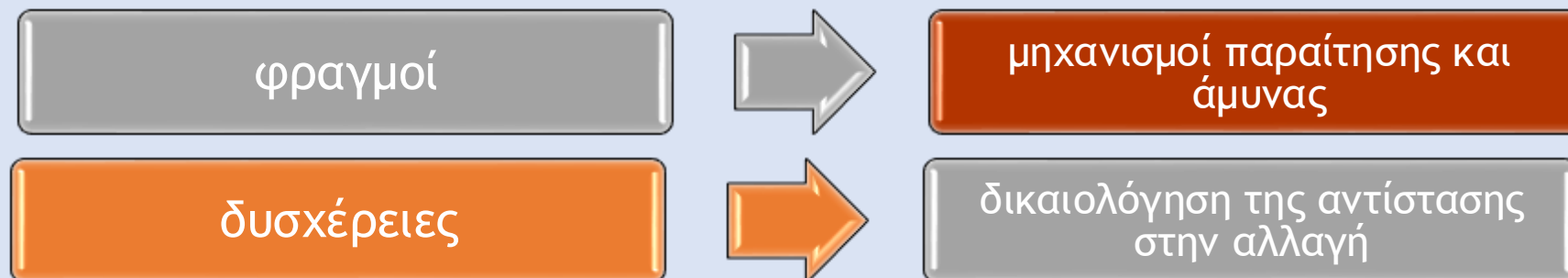
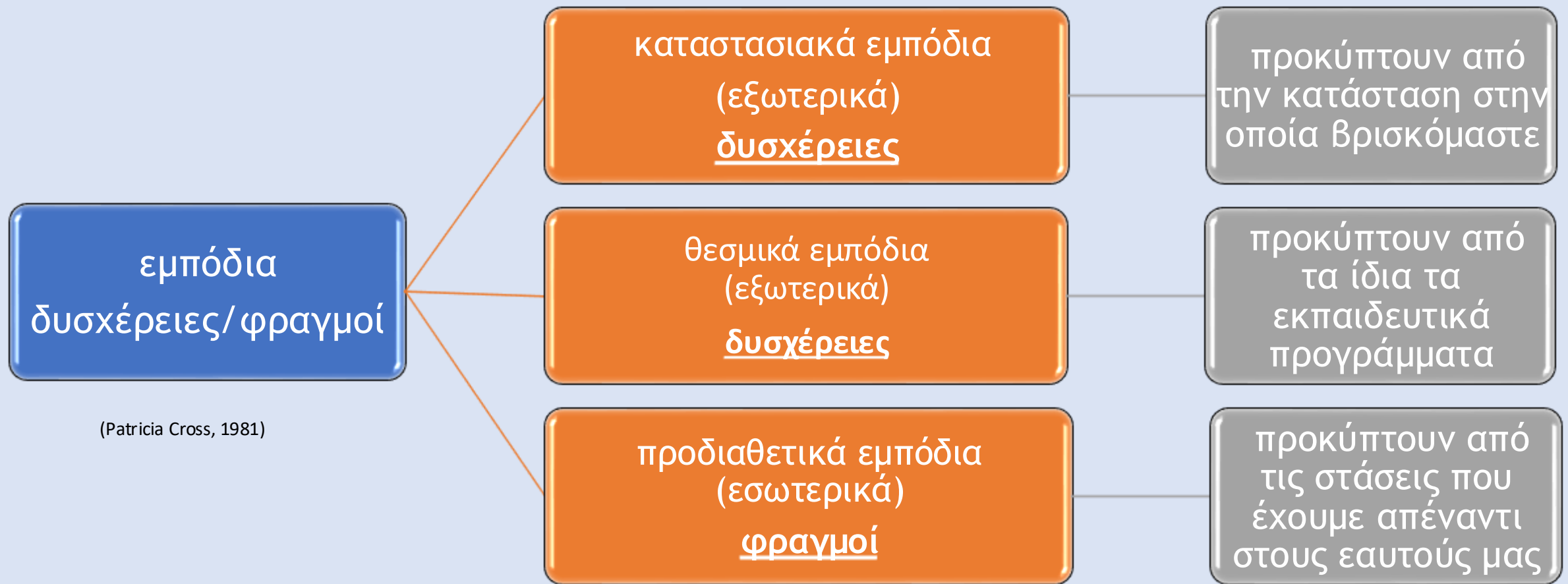
Εμπόδια στη μάθηση μελών ευπαθών ομάδων

Λόγοι μη συμμετοχής στην εκπαίδευση
ή εγκατάλειψης της εκπαίδευσης

- καταστασιακά εμπόδια
- θεσμικά εμπόδια
- προδιαθετικά εμπόδια

(P. K. Cross, 1981)

Λειτουργούν οι παρακάτω φυσικοί, ψυχολογικοί, και περιβαλλοντικοί παράγοντες ως δυσχέρειες ή ως φραγμοί;

- **Φυσικές αλλαγές:** δυσχέρειες όρασης, ακοής, κίνησης
- **Ψυχολογικοί παράγοντες:** δεν θέλω να μάθω, θεωρώ τις δυσκολίες ανυπέρβλητες
- **Μαθησιακά προβλήματα:** δεν μπορώ να καταλάβω πώς συνδέονται τα διάφορα τμήματα, διάσπαση προσοχής, ελλειπείς προϋπάρχουσες γνώσεις
- **Καταστασιακά:** κακή υγεία, κούραση, κακοί οικονομικοί παράγοντες, επαγγελματικά προβλήματα, οικογενειακές ανάγκες κτλ.
- **Εμπόδια από το πρόγραμμα:** κακός χώρος, περισπασμοί, ανοργανωσιά
- **Κακές σχέσεις** μεταξύ εκπαιδευτή-εκπαιδευομένου ή μεταξύ των εκπαιδευομένων
- **Αδυναμία του εκπαιδευτή** να ανταποκριθεί στις ανάγκες των εκπαιδευομένων
- **Αξίες, αντιλήψεις, στάσεις** και στοιχεία του κοινωνικο-πολιτισμικού περιβάλλοντος

Για ποιο λόγο δεν συμμετέχετε στα προσφερόμενα προγράμματα γλωσσικής επιμόρφωσης (εκμάθησης αγγλικών) ή επαγγελματικής κατάρτισης;

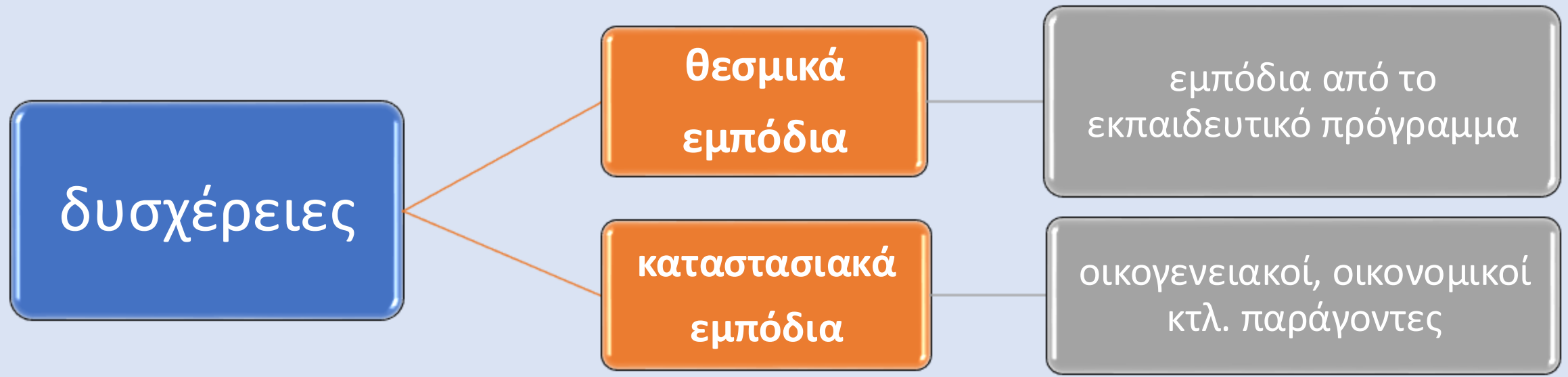
(έρευνα στις Η.Π.Α., 1970 με δείγμα 1500 άτομα που ανήκαν στις λεγόμενες ευπαθείς ομάδες, Αντωνιάδης, 2010)

1. Η μετακίνηση στο σχολείο είναι δύσκολη ή δαπανηρή (π.χ. άτομα με κινητικές δυσκολίες, μετανάστες, ιθαγενείς).
2. Δεν διαθέτω αρκετά χρήματα για να παρακολουθήσω μαθήματα ή να συμμετάσχω σε κάποιο πρόγραμμα (π.χ. μετανάστες, άγαμες μητέρες)
3. Δεν έχω ελεύθερο χρόνο για να παρακολουθήσω μαθήματα εξαιτίας οικογενειακών ή επαγγελματικών υποχρεώσεων .
4. Δεν μου αρέσει η συμβατική διδασκαλία σε τάξη με δάσκαλο (αναλφάβητοι).
5. Τα μαθήματα επιμόρφωσης και κατάρτισης που προσφέρονται δεν σχετίζονται με τα επαγγελματικά μου καθήκοντα ή τα ατομικά μου ενδιαφέροντα.
6. Προτιμώ να διαμορφώνω ο ίδιος τον ρυθμό και τη μεθοδολογία εκπαίδευσης και της διδασκαλίας μου.
7. Θέλω τα μαθήματα να μου παρέχουν ευελιξία χρόνου και να προσαρμόζονται στην καθημερινότητά μου.
8. Επιθυμώ να συμμετέχω ενεργά στην εκπαίδευσή μου και να μην αισθάνομαι σαν μαθητής.

Φαντάζεστε ποιες ήταν οι απαντήσεις με τη μεγαλύτερη συχνότητα;

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων δεν ήθελαν να μοιάζουν με την τυπική εκπαίδευση αλλά με την άτυπη εκπαίδευση, δηλ. να περιλαμβάνουν γνώσεις και δεξιότητες έξω από τα συνήθη προγράμματα σπουδών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Πριν εκπαιδεύσουμε τα άτομα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, χρειάζεται να αφουγκραστούμε τις ανάγκες τους για χειραφέτηση και αυτοπραγμάτωση. Να απεγκλωβιστούν από τον κόσμο τους, να αποκτήσουν πίστη στις ικανότητές τους, εσωτερικά κίνητρα και να συμμετέχουν και οι ίδιοι στον σχεδιασμό της μάθησης που τους αφορά. Όλοι οι βασικοί παράγοντες της άτυπης εκπαίδευσης πρέπει να καθορίζονται από τους εκπαιδευομένους.

P. Cross, 1981

Με ποιο τρόπο μπορούν να αντιμετωπιστούν τα θεσμικά και καταστασιακά εμπόδια σε επίπεδο κράτους;

Ένα κράτος πρόνοιας μπορεί να επηρεάσει τις διαθέσεις των ατόμων για συμμετοχή. Διαρθρωτικές αλλαγές και στοχευμένα μέτρα πολιτικής μπορούν να επιτύχουν αυξημένη συμμετοχή και να επηρεάσουν μακροπρόθεσμα και το σύστημα αξιών των πολιτών καθώς και τις στάσεις που αναπτύσσουν απέναντι στην εκπαίδευση.

“Bounded Agency Model”, K. Rubenson & R. Desjardins (2009)

δυσχέρειες

```
graph LR; A[δυσχέρειες] --- B[εμπόδια από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα]; A --- C[οικογενειακοί, οικονομικοί κτλ. παράγοντες];
```

εμπόδια από το εκπαιδευτικό
πρόγραμμα

οικογενειακοί, οικονομικοί
κτλ. παράγοντες

φραγμοί

```
graph LR; D[φραγμοί] --- E[προϋπάρχουσες γνώσεις]; D --- F[παράγοντες προσωπικότητας];
```

προϋπάρχουσες
γνώσεις

παράγοντες
προσωπικότητας

Ο ενήλικος εκπαιδευόμενος έχει κοπιάσει και έχει επενδύσει συναισθηματικά σε προηγούμενες γνώσεις και ικανότητες «και δαπανά ακόμη περισσότερο, για να υπερασπιστεί την ακεραιότητα αυτής της γνώσης, συνεπώς οι καινούριες μαθησιακές αλλαγές μπορεί, μερικές φορές, να βρουν σθεναρή αντίδραση» .

(A. Rogers, 1999, 277)

προϋπάρχουσες
γνώσεις και
αξίες

Το άγχος του ενήλικου εκπαιδευομένου προκαλείται από την επιστροφή του στην ιδιότητα του μαθητή. Αυτό εκδηλώνεται ιδιαιτέρως όταν συνυπάρχει υπόβαθρο χαμηλής αυτοπεποίθησης ή ο εκπαιδευόμενος είναι μέλος ευπαθούς κοινωνικής ομάδας ή έχει αρνητικές εκπαιδευτικές εμπειρίες από το παρελθόν.

ψυχολογικοί
παράγοντες
προσωπικότητα

Σε ποια ομάδα εμποδίων (δυσχέρειες ή φραγμοί) ανήκει καθεμιά από τις περιπτώσεις αυτές;

Πώς λειτουργούν οι προϋπάρχουσες γνώσεις ως φραγμοί στη μάθηση;

- **Συναισθηματική επένδυση στο παλιό**

Οι εκπαιδευόμενοι έχουν ήδη επενδύσει συναισθηματικό κεφάλαιο στην απόκτηση γνώσης.

- **Ύπαρξη προκαταλήψεων**

Οι προκαταλήψεις οδηγούν στην «υπερβεβαιότητα», η οποία οδηγεί σε στερεοτυπικές αντιλήψεις.

- **Ανάγκη για συμμόρφωση**

Προσκόλληση στους υφισταμένους τρόπους της πλειονότητας.

- **Δέσμιοι της συνήθειας**

Η αναζήτηση της ασφάλειας και ο υπέρμετρος σεβασμός του παρελθόντος.

Με ποιους μηχανισμούς εκδηλώνεται η παραίτηση από τη μαθησιακή διαδικασία;

Θα επιδιώξουν να υπερασπιστούν τη γνώση τους

- **Φυσική παραίτηση**

Διακοπή της φοίτησης

- **Στεγανοποίηση**

Κρατούν τις γνώσεις τους σε «ερμητικά κουτιά», αφήνουν τη μία γνώση να επηρεάσει την άλλη.

- **Αυθεντία - αυταρχισμός**

Υπερβολικός σεβασμός στην αυθεντία, τα βιβλία και η αυθεντία λένε μόνο την αλήθεια. Η νέα γνώση απορρίπτεται.

- **Φυγή από την πραγματικότητα**

Έλλειψη προσοχής, παρατηρούν οτιδήποτε υποστηρίζει τα πρότυπα που ήδη έχουν και απλώς δεν ακούνε οτιδήποτε άλλο, ονειροπόληση, έλλειψη προσοχής, αδιαφορία.

(A. Rogers, 1999)

Οι εκπαιδευτές
αντιλαμβάνονται τους
μηχανισμούς
παραίτησης των
εκπαιδευομένων τους;

Πώς μπορούν να ξεπεραστούν τα εμπόδια που προέρχονται από τους μηχανισμούς παραίτησης;

- Δημοκρατικός χαρακτήρας στις πολιτικές των προγραμμάτων εκπαίδευσης
- Συλλογικός διάλογος στο πλαίσιο μιας αλληλοϋποστηρικτικής εκπαιδευτικής ομάδας
- Εκπαιδευτές που προωθούν την αυτενέργεια των εκπαιδευόμενων
- Εκπαιδευτική διαδικασία που αφορμάται από τις επιθυμίες και τις προσδοκίες των ενήλικων εκπαιδευόμενων
- Ώθηση των εκπαιδευομένων να αναζητούν τη γνώση και να επεκτείνουν την κοσμοαντίληψή τους.

Ο εκπαιδευτής ως καθοδηγητής-συντονιστής.

Σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης ενηλίκων που απευθύνεται σε ανέργους άνω των 50 ετών, συμμετέχουν κυρίως άνδρες πρώην εργαζόμενοι σε τεχνικά επαγγέλματα (οικοδόμοι, μηχανικοί αυτοκινήτων, εργάτες εργοστασίων) που έχασαν τη δουλειά τους λόγω αποβιομηχάνισης ή τεχνολογικής εξέλιξης.

- 1. Ποια είναι η συναισθηματική επένδυση;**
- 2. Τι καλούνται να αλλάξουν;**
- 3. Ποια είναι η πρόκληση για τον εκπαιδευτή;**
- 4. Πώς θα λειτουργήσει ο εκπαιδευτής;**

Σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης ενηλίκων που απευθύνεται σε ανέργους άνω των 50 ετών, συμμετέχουν κυρίως άνδρες πρώην εργαζόμενοι σε τεχνικά επαγγέλματα (οικοδόμοι, μηχανικοί αυτοκινήτων, εργάτες εργοστασίων) που έχασαν τη δουλειά τους λόγω αποβιομηχάνισης ή τεχνολογικής εξέλιξης.

- 1. Αποκάλυψη της αλήθειας – Η “ανώτερη” χειρωνακτική εργασία ως κατασκεύασμα**
- 2. Παραπομπή σε πηγές και δεδομένα που αμφισβητούν την απόλυτη αξία του «παλιού τρόπου»**
- 3. Ιστορική και κοινωνική ανάλυση του μύθου – «Ποιος τον δημιούργησε και γιατί;»**

Η απομάθηση εδώ δεν είναι απλώς αλλαγή εργαλείων. Είναι επαναδιαπραγμάτευση της προσωπικής αξίας.

Για τους ενηλίκους η διαδικασία του να ξεμάθουν είναι εξίσου σημαντική με τη διαδικασία του να μάθουν (A. Rogers,1999)

Απομάθηση

- Για να διδαχθεί σωστά η νέα γνώση, πρέπει να συνδυαστεί με τις παλιότερες γνώσεις και να μην τοποθετηθεί απλώς επάνω στα ήδη υπάρχοντα πρότυπα, χωρίς να τα αλλάξει.
- Δεν πρέπει να διερευνηθεί απλώς η προϋπάρχουσα γνώση, αλλά και ο τρόπος που αποκτήθηκε.
- Χρειάζεται να ξεριζωθούν παλιότεροι μύθοι που αφθονούν μέσα σε όλα τα θέματα.

Άρνηση των παραδοσιακών πρακτικών, έλεγχος των προϋπαρχουσών γνώσεων, αμφισβήτηση των απόψεων στις οποίες έχουν γίνει σημαντικές συναισθηματικές επενδύσεις.

Η πιο αποτελεσματική διαδικασία απομάθησης είναι όχι η απευθείας αντίκρουση, αλλά η μακρύτερη οδός του να βοηθηθεί ο εκπαιδευόμενος να εξετάσει πώς προήλθε το λανθασμένο πρότυπο και πώς έχει ενισχυθεί μέσω της μακρόχρονης αποδοχής και χρήσης.

Η απομάθηση δεν είναι μόνο γνωσιακή διαδικασία, αλλά συχνά και διαδικασία μετασχηματισμού ταυτότητας.

Η απομάθηση είναι μία δύσκολη και μακροχρόνια διεργασία, αλλά και ουσιαστικό τμήμα της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Μπορούμε να ξέρουμε ως εκπαιδευτές για κάθε εκπαιδευόμενο σε ποια σημεία η καινούργια γνώση έρχεται σε σύγκρουση με την προϋπάρχουσα;

Απομάθηση (Unlearning)

- Η ενεργή διαδικασία απόρριψης ή αναθεώρησης παγιωμένων γνώσεων, στάσεων και συνηθειών, οι οποίες εμποδίζουν την πρόσκτηση νέας, ουσιαστικής μάθησης.
- Συνδέεται με συναισθηματική επένδυση και ταυτότητα.
- Προϋποθέτει ξερίζωμα παλιών "μύθων", όχι απλή προσθήκη νέων γνώσεων.

Μετασχηματιστική μάθηση (Mezirow)

- Πρόκειται για τη διαδικασία μέσω της οποίας οι ενήλικες επανεξετάζουν, αμφισβητούν και μετασχηματίζουν τα ερμηνευτικά τους σχήματα (π.χ. αξίες, πεποιθήσεις, στερεότυπα) με βάση νέες εμπειρίες.
- Προϋποθέτει **κριτικό στοχασμό** και αυτοεξέταση.
- Αλλάζει όχι μόνο τι ξέρουμε, αλλά πώς κατανοούμε τον εαυτό μας και τον κόσμο.

Ο μετασχηματισμός δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς απομάθηση. Η νέα μάθηση δεν προστίθεται απλώς, αλλά αντικαθιστά, επαναπλαισιώνει ή ακυρώνει ό,τι υπήρχε και αυτό είναι μια δύσκολη, αλλά αναγκαία, πράξη.

Μετασχηματισμός (J. Mezirow)	Απομάθηση (A. Rogers)
Αναστοχασμός πάνω σε παλιές παραδοχές	Απόρριψη παλιών γνωσιακών και συναισθηματικών προτύπων
Αποπροσανατολιστικό δίλημμα	Κλονισμός υφιστάμενης “ασφαλούς” γνώσης
Νέα ερμηνεία εμπειριών	Αποδόμηση γνώσεων που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα
Επαναπροσδιορισμός ταυτότητας	Άρση νοηματοδοτήσεων που δεν είναι πλέον λειτουργικές

«έχω μάθει αλλιώς»

«δεν προλαβαίνω»

«μεγάλωσα πια»

«δεν θέλω να μάθω»

Ποια εμπόδια κρύβονται πίσω από κάθε φράση;

Παράγοντες προσωπικότητας

Οι συναισθηματικές εκδηλώσεις αρνητικών αυτοεικόνων και η εμμονή σε αυτές, είναι δυνατόν να αποτελούν μόνιμα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας.

Πού οφείλεται το άγχος;

άγχος

φόβος για τις
έξωθεν απαιτήσεις

ανησυχία για την
ικανότητα
ανταπόκρισης

δεν θέλω
να μάθω

δεν μπορώ
να μάθω

**αδυναμία μνήμης και
συγκέντρωσης
έλλειψη εμπιστοσύνης
στον εαυτό μας
αρνητική αυτοεικόνα
φόβος αποτυχίας ενώπιον
της ομάδας
ευαλωτότητα**

Ποιες είναι οι αρνητικές συναισθηματικές αντιδράσεις που μπορεί να παρουσιάσει ένας ενήλικος εκπαιδευόμενος που ανήκει σε ευπαθή ομάδα όταν εισέρχεται σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

φόβος για κριτική από μέλη της ομάδας
άγχος και θλίψη
αποξένωση και περιθωριοποίηση
αρνητική αυτοεικόνα, χαμηλή αυτοεκτίμηση, συναισθήματα απαξίωσης
παθητική ή επιθετική στάση απόρροια προηγούμενων εκπαιδευτικών εμπειριών
αίσθημα απόρριψης από επίσημους οργανισμούς (π.χ. υπηρεσίες πρόνοιας)
απογοήτευση

Ποια είναι τα θετικά συναισθήματα (κίνητρα) που μπορεί να έχει;

ελπίδα για τις νέες προοπτικές
αισιοδοξία
αυτοεκτίμηση
αίσθημα υποστήριξης
αίσθημα αποδοχής
ενίσχυση της αυτο-αποτελεσματικότητας

Πώς η τέχνη μπορεί να συμβάλει στη μείωση του άγχους των εκπαιδευομένων ευπαθών ομάδων;

Keith Haring
Τοιχογραφία σε
επίπεδη επιφάνεια

Όταν οι εκπαιδευόμενοι έρχονται σε επαφή με μία απαιτητική κατάσταση είναι πιθανόν να αναπτύξουν μηχανισμούς άμυνας

θα επιδιώξουν να υπερασπιστούν την αυτοεικόνα τους

- Εκλογίκευση

Αυθόρμητη κατασκευή «καλών» δικαιολογιών προς τον εαυτό μας και τους άλλους σχετικά με τα πραγματικά κίνητρα της δράσης μας.

- Αρνητισμός

Η δράση θα οδηγήσει σε προβλήματα, συνεπώς η άρνηση της δράσης είναι η καλύτερη επιλογή.

Στην εκπαίδευση των ευπαθών ομάδων το πιθανότερο είναι να αντιμετωπίσουμε το φαινόμενο της φυσικής απόσυρσης από την ομάδα ή προβλήματα συγκέντρωσης της προσοχής.

έφηβοι με παραβατική συμπεριφορά
χρήστες ουσιών
κρατούμενοι
μέλη πολιτισμικών και θρησκευτικών
μειονοτήτων

πρόωρη διακοπή
φοίτησης
συχνές απουσίες

άλλα μέλη ευπαθών
ομάδων

δυσκολίες συγκέντρωσης της προσοχής
συναισθηματικές μεταπτώσεις
χαμηλή αυτοεκτίμηση
άγχος

Στην περίπτωση της επιμόρφωσης μίας επαγγελματικής ομάδας όπως οι εκπαιδευτικοί στις Τ.Π.Ε., από ποια στοιχεία προσδιορίζεται το άγχος του εκπαιδευομένου;

- Φόβος μήπως αποδειχθεί ανεπαρκής, απώλεια της αυθεντίας.
- Οι μαθητές του είναι πιο εξοικειωμένοι με τις Τ.Π.Ε. από εκείνον.
- Φόβος του αβέβαιου.
- Ο ρόλος του εκπαιδευτικού αλλάζει.
- Οι διαδικασίες της διδασκαλίας και μάθησης μεταβάλλονται.

Το άγχος του εκπαιδευομένου οφείλεται πάντοτε σε δικές του ανεπάρκειες;

«Μας είπαν ότι επρόκειτο να κάνουμε μία ελεύθερη συζήτηση και ότι θα έπρεπε να πάρουμε όλοι μέρος. Αυτό δεν ήταν πρόβλημα για εκείνους που είχαν πάει στο σχολείο πιο πρόσφατα από μένα, εγώ όμως ήμουν μία απλή νοικοκυρά και αμέσως κατάλαβα ότι με κανένα τρόπο δεν θα μπορούσα να αρθρώσω λέξη. Ό,τι κι εάν έλεγα σίγουρα θα ήταν κάτι ανόητο».

(A. Rogers, 1977)

Το άγχος αφορά μόνο στους εκπαιδευομένους που έχουν γνωστικές ελλείψεις και ανεπαρκή μόρφωση σε διάφορους τομείς;

Ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί που έχουν πιστοποιηθεί στο α' επίπεδο έχουν τον ίδιο βαθμό άγχους σχετικά με τη χρήση των Τ.Π.Ε. στην τάξη με αυτούς που δεν έχουν καμία πιστοποίηση. Αντίθετα οι εκπαιδευτικοί που πιστοποιήθηκαν στο β' επίπεδο έχουν αισθητά χαμηλότερο άγχος. Πού οφείλεται κατά τη γνώμη σας η διαφορά αυτή;

Το άγχος κορυφώνεται τις στιγμές της αξιολόγησης, παρουσιάσεων, εξετάσεων, υποβολή εργασιών απέναντι στον εκπαιδευτή ή στην ομάδα.

Μπορεί το άγχος του εκπαιδευομένου να λειτουργήσει ως κίνητρο;

Σε ποιες δραστηριότητες χρησιμεύει το άγχος;

Ποιες δραστηριότητες παρεμποδίζονται με την ύπαρξη του άγχους;

Πώς εκδηλώνεται το άγχος;

Το άγχος θα οδηγήσει τον εκπαιδευόμενο να αποφύγει τις δραστηριότητες είτε με φυσική απουσία (απουσίες, διακοπή παρακολούθησης) είτε με διανοητική απουσία (ονειροπόληση, διάσπαση προσοχής) είτε με άρνηση συμμετοχής.

Πώς πρέπει ο εκπαιδευτής να σχεδιάσει το μάθημά του για να μειώσει το άγχος των εκπαιδευομένων του;

- Ενθάρρυνση για πειραματισμό
- Εργασία με ομάδες
- Κατάτμηση της εργασίας σε μικρότερα τμήματα
- Εξασφάλιση βιωμάτων επιτυχίας
- Ενίσχυση και ανταμοιβές
- Σύνδεση της νέας μάθησης με προϋπάρχουσες
- Προσαρμοσμένος και ελεγχόμενος ρυθμός μάθησης
- Οικοδόμηση αισθήματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης

Ο εκπαιδευτής ως σύμβουλος-εμπυχωτής.

Να εξετάσει τις δικές του προσδοκίες και στάσεις.
Να φέρει τον εκπαιδευόμενο σε επαφή με δίκτυα υποστήριξης.

Όταν οι εκπαιδευόμενοι είναι μέλη ευπαθών ομάδων, ποια επιπλέον εμπόδια μπορεί να αντιμετωπίζουν;

- χαμηλή αυτοπεποίθηση
- ελάχιστα κίνητρα μάθησης (κυρίως εξωτερικά)
- εμπόδια στη μαθησιακή διαδικασία (συσσωρευμένα προβλήματα, πολλαπλοί ρόλοι, έλλειψη χρόνου)
- βιολογικά/σωματικά εμπόδια (προβλήματα όρασης, μνήμης, συγκέντρωσης, μη-διαγνωσμένα μαθησιακά προβλήματα, κόπωση)
- απουσία μαθησιακής κουλτούρας

(Παπαϊωάννου, 2014)

αυτοεκπληρούμενη
επικοινωνία

Ο εκπαιδευτής ως σύμβουλος-εμπυκωτής.

Να εξετάσει τις δικές του προσδοκίες και στάσεις.

Να φέρει τον εκπαιδευόμενο σε επαφή με δίκτυα υποστήριξης.

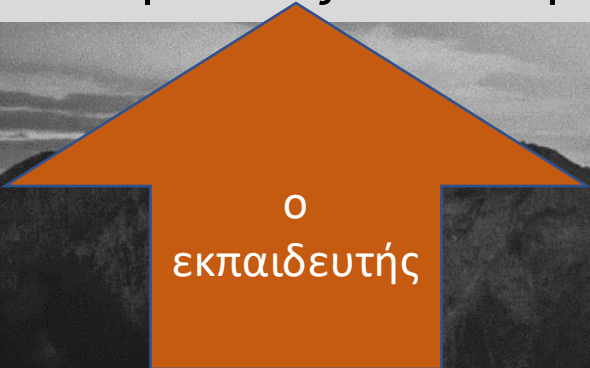
Στάδια μετασχηματιστικής μάθησης κατά Jack Mezirow	
1. Αποπροσανατολιστικό δίλημμα (Disorienting Dilemma)	Ένα συμβάν ή εμπειρία που προκαλεί εσωτερική σύγχυση και αμφισβήτηση των υπαρχουσών αντιλήψεων (π.χ. ανεργία, μετακίνηση, αποτυχία, κοινωνική απόρριψη).
2. Αυτοεξέταση με συναισθηματική φόρτιση	Εσωτερικός στοχασμός που συχνά συνοδεύεται από συναισθήματα όπως ενοχή, θυμό ή αβεβαιότητα.
3. Κριτική αξιολόγηση των παραδοχών (assumptions)	Αρχίζει η αμφισβήτηση των μέχρι πρότινος «αυτονόητων» απόψεων ή πεποιθήσεων.
4. Αναγνώριση ότι και άλλοι έχουν βιώσει παρόμοια μεταβολή	Δημιουργείται αίσθηση συλλογικής εμπειρίας και ταύτισης – πολύ σημαντική σε ομάδες.
5. Εξερεύνηση νέων ρόλων, σχέσεων και δράσεων	Ο ενήλικας αρχίζει να σκέφτεται εναλλακτικούς τρόπους ύπαρξης, εργασίας ή συμπεριφοράς.
6. Σχεδιασμός δράσης	Οργανώνει πώς θα προχωρήσει προς το νέο πλαίσιο ζωής/μάθησης.
7. Απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων για τη νέα δράση	Αναζητά και μαθαίνει αυτό που χρειάζεται για να στηρίξει τη νέα του πορεία.
8. Δοκιμή νέων ρόλων	Εφαρμόζει στην πράξη αυτά που έχει μάθει, π.χ. σε εκπαιδευτικό ή επαγγελματικό περιβάλλον.
9. Οικοδόμηση αυτοπεποίθησης και ικανότητας σε αυτούς τους ρόλους	A. Σταδιακή ενίσχυση της αίσθησης επάρκειας και ταύτισης με τον νέο ρόλο.
10. Επανένταξη σε μια νέα προοπτική ζωής	A. Ο ενήλικας έχει ενσωματώσει τη νέα αντίληψη στον εαυτό του – έχει επέλθει μετασχηματισμός

Αλλαγή στάσεων των εκπαιδευομένων

Είναι το δυσκολότερο έργο που έχει να πραγματοποιήσει ένας εκπαιδευτής ενηλίκων.

Πώς μπορεί να εκπαιδευτής ενηλίκων να επιδιώξει την αλλαγή στάσης των εκπαιδευομένων του;

- Εντοπίζει μία στάση η οποία εμποδίζει τη μάθηση και την αλλαγή.
- Επιδιώκει αλλαγή η οποία δεν είναι πολύ μεγάλη, ώστε ο εκπαιδευόμενος να την απορρίπτει.
- Υποστηρίζει τον εκπαιδευόμενο να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα από τη μαθησιακή διεργασία.
- Βοηθάει τον εκπαιδευόμενο να συνειδητοποιήσει τα βαθύτερα αίτια των στάσεών του.
- Δεν τον παροτρύνει να αλλάξει στάση και πρακτικές.
- Φέρνει τους εκπαιδευομένους σε επαφή με αξιόπιστες και ελκυστικές πηγές.
- Αξιοποιεί τη μαθησιακή ομάδα για τη δημιουργία θετικού κλίματος που ευνοεί την αλλαγή.
- Χρησιμοποιεί ενεργητικές τεχνικές όπως το παίξιμο ρόλων, τον κριτικό αναστοχασμό και τον διάλογο.
- Αντιμετωπίζει κάθε ομάδα και κάθε εκπαιδευόμενο ως μοναδικό.

ο
εκπαιδευτής

μετασχηματίζουσα μάθηση